

ГТАХР 06.39.31
ӘОЖ 338.12

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2021-1-4-120-126>

Ш.А. СМАҒҰЛОВА,*¹

э.ғ.д., профессор.

*e-mail: shsmagulova@mail.ru

¹Нархоз университеті, Қазақстан, Алматы қ.

ПАНДЕМИЯДАН КЕЙІНГІ ЖАҒДАЙЛАРДА ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ӘРТАРАПТАНДЫРУ ИНДУСТРИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ БАСЫМДЫҒЫ РЕТІНДЕ

Андатпа

Ғылыми мақаланың мақсаты – пандемиядан кейінгі жағдайда Қазақстанның экономикалық өсуін қамтамасыз ету үшін өнеркәсіптік саланы әртараптандырудың орындылығын негіздеу. Бұл жұмыста келесі әдістер қолданылды: синтез, кешенді бағалау, талдау, жүйелілік, логикалық жалпылау. Республиканың пандемия жағдайындағы экономикалық даму жағдайы көрсетілген. Пандемиядан кейінгі жағдайларда әртараптандыру процесін жаңғырту мен жандандыруды жалғастыру қажеттілігі негізделген. Шет елдердегі әртараптандырудың қазіргі жағдайын анықтау мақсатында кейбір бастапқы дереккөздерге библиографиялық шолу жасалды. Тау-кен секторы басымдыққа ие болған, республика тәуелсіздігінің 30 жылындағы өнеркәсіптік өндірістің дамуы талданды. Өңдеу өнеркәсібінің құрылымында машина жасау үлесінің маңызды рөлі анықталды. Ұлттық экономиканың нақты секторын әртараптандыру курсы белсендіретін мемлекеттік қолдаудың елеулі шаралары анықталды. Қазақстанның өнеркәсіптік саласын әртараптандырудың негізгі мәселелері жинақталды. Бұған цифрландыру мен Автоматтандырудың, технологиялық қайта бөлудің және білікті кадрлардың төмен дәрежесі жатады. Пандемиядан кейінгі кезеңде индустрияны әртараптандыруды тиімді іске асыру бойынша болжамдар мен ұсынымдар берілді. Бұл жерде маңызды ұсыныстар – Ұлттық қор қаражатының жұмсалуды оңтайландыру, бизнес пен мемлекеттік компаниялар үшін экономикалық қызметтің бірдей режимін құру, салауатты бәсекелестік пен еңбек өнімділігінің өсу қағидаттарын ілгерілету.

Тірек сөздер: әртараптандыру, өңдеуші сектор, пандемия, машина жасау, қайта құрылымдау, мемлекеттік қолдау, модернизация.

Кіріспе

Әртараптандыру Қазақстан экономикасының шикізаттық бағдардан шығуын қамтамасыз етуге арналған, бәсекеге қабілеттіліктің өсуіне және тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз етуге ықпал етеді. Әртараптандыру өндіріске жоғары технологиялар мен капитал ағындарын енгізуге бағытталған.

Ұлттық экономика 2020 ж. пандемияның пайда болу фонында айтарлықтай құлдыраудан кейін, 2021 ж. біртіндеп қалпына келе бастады. Дегенмен, ол 2019 ж. пандемияға дейінгі деңгейіне әлі жақындаған жоқ.

Алдағы жылдардағы Қазақстан үшін басты міндет – экономиканы әртараптандыру үшін әлеуметтік-экономикалық жағдайлар жасау. Республика шикізатқа тәуелді болып қала береді, бұл әртараптандыруды экономиканың басты басымдықтарының бірі етеді. Мұнай-газ секторы мемлекет кірісінің 50%-ын құрайды. Коронавирустық пандемия сыртқы әсерлердің әсерін азайту үшін экономиканы әртараптандыру қажеттілігін көрсетті.

Ұлттық қайта құрудың ең қолайлы әдістерінің бірі – концентрлік әртараптандыруды енгізу. Бұл әртараптандыру инновациялық өнімдердің кең ассортиментін құруды және өндіруді көздейді. Сонымен қатар, компанияны басқарудың тиімділігі артып, өндірістің табыстылығы артып келеді [1].

Әдебиетке шолу

Agosin & Retamal (2021) Оңтүстік Корея, Сингапур және Чилидің экономикалық өсуін талдады. Мұнда шағын нарықтары бар макет салынды. Бұл елдердің кәсіпкерлері өндірістің

жаңа технологияларын құруға инвестиция салуы тиіс екендігі дәлелденді [2]. Нанотехнологияны енгізуге негізделген инновациялық менеджментті модернизациялауды жүзеге асыру елдің экономикалық қызметінің жаңа әдісін білдіреді. Қазіргі уақытта нанотехнологияның даму жолы – бұл басқарудың неғұрлым тиімді жүйесін өзгерту [3]. Бұл жол салаларды инновацияға шақырады. Бүгінде ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді бағаның өзгеруін бағалау және газ бен мұнайдан түсетін табысты анықтау маңызды болып көрінеді. Бұл өзгерістер нақты ЖІӨ көлеміне тікелей әсер етеді. Charfeddine & Barkat (2020) көмірсутегі бағасы мен табыстың уақыттың ұзақтығына байланысты өзгеру нәтижелері [4]. Ғалымдар Guyader & Piscicelli жұмыстарында әртараптандыру жағдайында «Жалпы ұтқырлық платформасын» қолдануға талдау жасалған. Мұнда көлік саласындағы әртараптандыру талданады. Талдау көрсеткендей, әртараптандыруды енгізу жаңа технологияларды енгізуге, басқарудың тиімділігін арттыруға және іскерлік ортаның сапасын жақсартуға негізделген көлік қызметтерінің санын арттырады [5]. Қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде COVID-19 пандемиясының фондында 2020 ж. экономиканың мәселелері туралы айтылған [6]. Онда жиынтық сұраныс пен кәсіпкерлік белсенділікті қолдау мақсатында экономикаға мемлекеттік маңызды қолдау көрсетілген. Бұл қолдау 2020–2021 жж. өңдеу өнеркәсібінің айтарлықтай өсуіне әкелді. Мұнай өнеркәсібі өндірісінің өсуі Қазақстанға экономикалық өсуге мүмкіндік беретініне баса назар аударылады. Алайда көмірсутегі шикізатына тәуелділіктен бас тартып, өңдеу өнеркәсібіне технологияларды енгізу қажет. Болашақта бұл әлемдік сұраныс пен мұнай бағасының ауытқуына тәуелсіз болуға мүмкіндік береді [7].

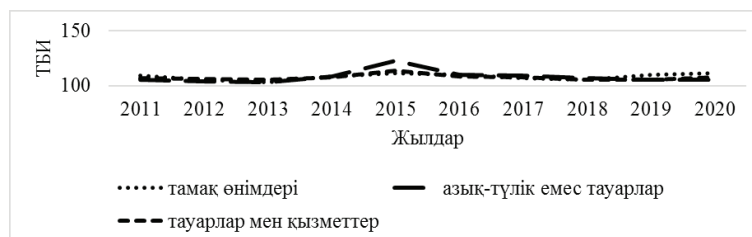
Материалдар мен тәсілдер

Өңдеу өнеркәсібінің соңғы 20 жылда тұңғыш рет ЖІӨ құрылымына қосқан үлесі артқанын атап өткен жөн. Сонымен 2020 ж. ол 13% (13 трлн теңге) құрады, оның үлесі 12,4% (11,7 трлн теңге) құрайтын тау-кен өнеркәсібінен жоғары, және бұл шикізаттың, атап айтқанда, мыс бағасының өсуіне қарамастан.

Сондықтан мақалада өнеркәсіптік әртараптандыруды негіздеу саласында зерттеулер жүргізу үшін синтез және талдау әдістері қолданылған. Сонымен, талдау әдісі елдің өнеркәсіптік саласын белгілі бір бөліктерге ыдыратуға мүмкіндік берді. Ал синтез техникасы алынған нақты нәтижелердің бірігуіне әкелді. Жүйелі тәсілді қолдану бар заңдылықтарды жалпылайды және белгілі бір өзара тәуелділікті анықтады. Кешенді талдау мен логикалық жалпылау әдісі жаңғырту мен әртараптандырудың жалпы процесін дәйекті түрде бағалауға мүмкіндік берді. Кейіннен бұл кемшіліктерді ашып, мақаланың тақырыбы бойынша ұсыныстар беруге мүмкіндік берді.

Негізгі бөлім. Талқылау

Ковид пандемиясы жаһандық дағдарысқа әкелді, ол бірден 2020 ж. 1 және 2 тоқсанында әлемдік мұнай бағасының күрт төмендеуіне себеп болды. Сонымен қатар, ОПЕК+ мұнай өндіру квотасының әлсіреуі және әлемдік сұраныстың біртіндеп қалпына келуі аясында ҚР мұнай өндіру 2020 ж. 4 тоқсанынан бастап өсті. 2021 ж. инфляцияның өсуіне байланысты белгілі бір мәселелер бар (1-сурет). Азық-түлік бағасының салыстырмалы түрде жоғары көтерілуі айтарлықтай алаңдаушылық туғызады.

Сурет 1 – ҚР негізгі тауарлар мен қызметтерге баға динамикасы, 2011–2020 жж.

Ескертпе – Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша құрастырылған [8].

Осылайша, азық-түлік тауарларының бағасының өсуі 2021 ж. күзде 11%-дан асты. Ал қызмет, киім-кешек және басқа да азық-түлікке жатпайтын тауарлардың қымбаттауы шамамен 6–7%-ды құрайды. Бағаның айтарлықтай өсуі жанар-жағармай саласында болды. Осылайша, отын, газ және электр энергиясының бағасы 13%-дан астамға өсті.

2021 ж. соңына қарай макроэкономикалық көрсеткіштер ішкі экономикалық белсенділіктің біршама жақсарғанын көрсетеді. Осылайша, құрылыс индустриясы, оның ішінде фискалдық саясат шараларының арқасында өсуді көрсетеді. Бұл жерде республикада тұрғын үй құрылысына инвестицияларды, сондай-ақ, азаматтардың зейнетақы жинақтарын пайдалануды қолдау бойынша мемлекеттік шаралар қабылданғанын атап өткен жөн. Алайда, мемлекеттің елеулі қатысуы экономика секторларының өсуін тежейді, мұнда мемлекеттік қолдау аз немесе мүлде жоқ. Бұл жерде мемлекеттік компаниялардың жеңілдіктерге ие екендігін атап өткен жөн. Ал жеке кәсіпкерлердің бизнесте мұндай жеңілдіктер мен ынталандыру жоқ.

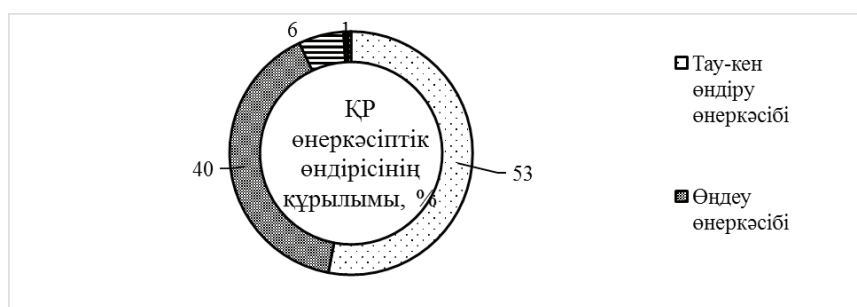
Елдегі өнеркәсіп көлемінің динамикасын талдайық. Жалпы алғанда, 30 жыл ішінде Қазақстанның өндірісі 380,9 мың есе өсті – 1990 жылғы 70,1 млн теңгеден, 2020 ж. 26,7 трлн теңгеге дейін. Тәуелсіздіктің бірінші жылында, 1991 ж. бұл көрсеткіш 171,9 млн теңгені құрады (1-кесте).

Кесте 1 – Қазақстандағы өнеркәсіптік өндірістің өзгеруі, 1990–2020 жж.

Жылдар	Өндірістің жалпы көлемі (теңге)	Қоса алғанда			
		Өңдеу өнеркәсібі	Машина жасау	Жеңіл өнеркәсіп	ММК және карьерлерді қазу
1990	82,5 млн теңге	57,2 млн теңге	8,8 млн теңге	8,6 млн теңге	7,9 млн теңге
1995	582,2 млрд теңге	356,9 млрд теңге	39,7 млрд теңге	14,1 млрд теңге	171,5 млрд теңге
2000	1,691 трлн теңге	823,3 млрд теңге	45,9 млрд теңге	21,9 млрд теңге	799,9 млрд теңге
2005	5,118 трлн теңге	1,8 трлн теңге	181,6 млрд теңге	37,2 млрд теңге	3,1 трлн теңге
2010	11,610 трлн теңге	3,8 трлн теңге	376,2 млрд теңге	34,2 млрд теңге	7,4 трлн теңге
2015	14,239 трлн теңге	6 трлн теңге	668,3 млрд теңге	71,5 млрд теңге	7,5 трлн теңге
2020	26,628 трлн теңге	13 трлн теңге	1,8 трлн теңге	128,7 млрд теңге	11,7 трлн теңге

Ескертпе — Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша құрастырылған [8].

Қазақстандағы өнеркәсіптік өндіріс құрылымында тау-кен өнеркәсібі айтарлықтай үлеске ие (2-сурет).

Сурет 2 – ҚР өнеркәсіптік өндірістің құрылымы

Ескертпе – Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша құрастырылған [8].

ҚР өнеркәсіп өндірісінің 8 айдағы талдауы 2021 жылы 2020 жылдың осы кезеңіне қатысты, ол 2,4%-ға өскенін көрсетеді. Егер біз ЕАЭО елдерінің өндірушілерімен (Еуразиялық

экономикалық одақ) салыстыратын болсақ, онда біздің республикада өсім айтарлықтай төмен болып шықты (2-кесте).

Кесте 2 – ЕАЭО мемлекеттеріндегі өнеркәсіп өндірісінің өсу қарқыны

ЕЭК елдері	Пайыз	Құндық мәнде АҚШ доллары
Беларусь	9,3	27,7
РФ	4,4	548
Қазақстан Республикасы	2,5	24
Ескертпе — Еуразиялық экономикалық комиссияның мәліметтері бойынша құрастырылған [9].		

Біз пандемияға қарамастан өңдеу өнеркәсібі отандық экономиканың маңызды драйверіне айналғанын баса айтамыз. Мысалы, 2021 ж. соңына қарай өңдеу өнеркәсібінің өсу қарқыны жалғасуда, ол 6%-ды құрады. Бұл жерде мұндай өсуді келесі себептермен ақтауға болады, мысалы: фармацевтика өнеркәсібі 41%-ға жуық, машина жасау секторы – 24%-дан астам, мұнай өңдеу – 9%-дан астам, тамақ өнімдері – 5%-ға жуық.

Соңғы жылдары өңдеу өнеркәсібіндегі инвестициялық жобалар республикаға 9 трлн астам теңге тартты. Оның ішінде машина жасау жобаларына – 450 млрд теңге. Болжам бойынша, 2021 жылдан 2025 жылға дейін машина жасау саласында 1 млрд АҚШ долларына жуық инвестициялық жобалар жүзеге асады. Болжам бойынша, оның ішінде 2021 ж. шамамен 190 млн доллар жұмсалады.

30 жыл ішінде машина жасау өнімдерінің өндірісі 2020 ж. 1990 жылғы 8,8 млн теңгеден қарағанда, 1,8 триллион теңгеге өсті.

Әрі қарай әртараптандыру мақсатында Қазақстан Үкіметі машина жасаудың перспективалы дамуына ынталандыруды енгізеді. Мысалы, компоненттерді импорттау ҚҚС-дан босатылады. Сондай-ақ, машина жасау саласындағы қызметтің жекелеген түрлері басымдық тізіміне енгізілген. Бұл инженерлік компаниялар СІТ, мүлік, жер және салық төлемей жұмыс жасай алады дегенді білдіреді. Сонымен қатар, машина жасау саласындағы кәсіпкерлерді қолдау үшін «Қарапайым заттардың экономикасы» және «БЖК–2025» бағдарламалары бойынша жылдық 6% мөлшерлеменен жеңілдікпен несие беру қарастырылған.

Бұл мемлекеттік қолдау шараларының жиынтығы машина жасау өнеркәсібі кәсіпорындарына өнімді жұмыс орындарын құруға және ұлттық экономиканы әртараптандыруға қосымша серпін беруге мүмкіндік беретінін білдіреді.

Дегенмен, бұл салада проблемалар бар. Біз өңдеуші кәсіпорындардың едәуір бөлігінде цифрлық технологиялардың автоматтандырылуы мен ену дәрежесі төмен екенін атап көрсетеміз. Мысалы, мұнай өңдеуде жөндеу үшін зауыттардың жыл сайынғы жоспарлы тоқтатылуы қолданылады. Бұл жабдықты жөндеу мен қызмет көрсетудің оңтайландырылмаған процестерін көрсетеді.

Шектеу факторы – қаржылық ресурстардың шектеулігі, білікті кадрлардың жетіспеушілігі. Сонымен қатар өңдеу өнеркәсібінде қайта бөлу деңгейі әлі де жеткілікті жоғары емес. Бұл еңбек өнімділігі мен бәсекеге қабілеттіліктің төмен болуына әкеледі.

Қазақстан мұнай өндірумен айналысатындықтан, әртараптандыру арқылы мұнай-газ техникасын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Бұл ірі мұнай-газ жобалары операторларының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өнім мен қызметтерді өндіру мен жеткізуде жергілікті сервистік компаниялардың кемшіліктерін азайтады. Бұған қоса, бұл өндіріс пен сатып алу жүйесіне отандық өндірушілерді барынша тарту арқылы жергілікті қамту үлесін арттыруға мүмкіндік береді.

Атап айтқанда, 2020 ж. көмірсутек шикізаты мен уран өндіру бойынша осындай ірі жер қойнауын пайдаланушылар – Қарашығанақ Петролиум Оперейтинг, Теңізшевройл, Солтүстік Каспий Консорциумы, ҚазМұнайГаз тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді сатып алу көлемі 5,4 трлн теңгені құрады. Бұл ретте жергілікті қамту үлесі 50%-дан аз болды.

Сонымен, машина жасау өнеркәсібінің өсуін мемлекеттік қолдаудың маңызды шараларымен түсіндіруге болады, оның ішінде Ұлттық қор қаражаты есебінен. Бұл жерде мемлекеттік бюджет пен Ұлттық қор қаражатын шектеусіз жұмсау жоғары тәуекелге және шетелдік инвесторлардың сенімінің төмендеуіне әкелуі мүмкін екенін ерекше атап өткен жөн.

Өңдеу өнеркәсібіне бюджеттік шығындардың өсуі бюджеттің басқа баптары бойынша қаржыландырудың төмендеуіне әкеледі. Біріншіден, бұл денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік төлемдер және т.б. Сондықтан әртараптандыру үдерістерін жандандыру үшін отандық жеке және шетелдік көздерден инвестицияларды белсенді түрде іздеу қажет.

Нәтиже, қорытынды

Өңдеу өнеркәсібі 2022–2024 жж. өседі деп болжануда. Орта есеппен 4–4,5%-ға өсті. Дегенмен, салада келесі мәселелер қалады:

ШОБ әлі де тұрақты дамымаған. Бұл өнеркәсіптің әлсіз дамуын және еңбек өнімділігінің баяу өсуін сипаттайды. COVID–19 жаңа толқыны және соған байланысты шектеулер, әлемдік экономикадағы белгісіздіктер мен инфляцияның өсу қаупі өнеркәсіпті бюджеттік қолдау шараларын төмендетуі және әртараптандыруды жалғастыруы мүмкін. Өнеркәсіптік кәсіпорындар деңгейіндегі деректерді талдау нәтижелері кәсіпорындардың цифрландыруға, инновация мен модернизацияға қосқан аз үлесін көрсетеді.

Өнеркәсіптік кәсіпорындар үшін күрделі мәселе қазіргі кезде электр энергиясының және жанар-жағармай материалдары бағасының өсуі, қосылған құн тиімділігінің төмендігі, бәсекелестіктің төмендігі және т.б. нәтижесінде өндірушілер шығындарының өсуі болып қала береді. Өнеркәсіптік секторды дамытуға инвестициялық қаражаттың елеулі жетіспеушілігі байқалады. Бұл, әсіресе, COVID–19 деңгейінде, инвесторлар күтуге көзқарас танытқанда айқын көрінеді.

Пандемиядан кейінгі жағдайда индустриялық дамудың негізгі басымдығы ретінде Қазақстан экономикасының әртараптандырылуын күшейту мақсатында біз келесі ұсыныстарды ұсынамыз:

- ♦ ұлттық қор қаражатын пайдалануды қысқарту қажет (2021 ж. қарай оның үлесі ЖІӨ-нің шамамен 30%-ын құрайды). Шикізаттық емес сектордан түсетін түсімдердің өсуін ынталандыру және бюджет шығыстарының тиімділігін арттыру қажет;
- ♦ еңбек өнімділігін арттыру үшін экономиканы әртараптандыру қажет. Бұл жерде мемлекеттік және жеке өнеркәсіптік кәсіпорындарға тең жағдай жасау қажеттігін атап өткен жөн;
- ♦ COVID пандемиясының таралуы азайған сайын, мемлекеттің экономикадағы қатысуын айтарлықтай азайту қажет. Бұл жерде жеке кәсіпті қайта бөлу бағытында мемлекеттік кәсіпорындарды қолдау үлесін қайта қарау маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Рыночные возможности перехода промышленного предприятия к стратегии диверсификации: монография / И.В. Котляревская, М.А. Ильшева, К.В. Смирнов. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2018. – 104 с.
- 2 Agosin M., Retamal Y. A model of diversification and growth in open developing economies // *Structural Change and Economic Dynamics*. 2021. Vol. 58. pp. 455–470.
- 3 Soeteman-Hernández L.G., Sutcliffe H.R., Sluijters T., van Geuns J., Noorlander C.W., Sips A.J. Modernizing innovation governance to meet policy ambitions through trusted environments // *NanoImpact*. 2021. Vol. 21. pp. 1–7.
- 4 Charfeddine L., Barkat K. Short- and long-run asymmetric effect of oil prices and oil and gas revenues on the real GDP and economic diversification in oil-dependent economy // *Energy Economics*, 2020, vol. 86, no. 5, pp. 656–680.
- 5 Guyader H., Piscicelli L. Business model diversification in the sharing economy: the case of GoMore // *Journal of Cleaner Production*, 2019, vol. 215, pp. 1059–1069.

6 Смагулова Ш.А. «COVID-19» пандемиясы жағдайындағы Қазақстан экономикасының макроэкономикалық талдауы және даму болжамдары // Central Asian Economic Review (CAER). – 2020. – № 4(133). – Б. 8-19.

7 Smagulova Sh.A., Movkebayeva G. and etc. Energy security and sustainability in Eurasian economic union in the terms of economic growth: the case of Kazakhstan's energy sector up to 2040 perspectives // International Journal of Energy Economics and Policy, 2020, vol. 10, no. 2, pp. 497–503.

8 Ұлттық статистика бюросының мәліметтері. – 2021. URL: https://stat.gov.kz/for_users/dynamic/ (өтінім берілген күні: 12.10.2021).

9 Данные Евразийской экономической комиссии. – 2021. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/Analytics/indicators_07_2021.pdf (өтінім берілген күні: 15.10.2021).

REFERENCES

1 Rynochnye vozmozhnosti perehoda promyshlennogo predpriyatija k strategii diversifikacii: monografija / I.V. Kotljarevskaja, M.A. Ilysheva, K.V. Smirnov. – Ekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta, 2018. – 104 p.

2 Agosin M., Retamal Y. (2021) A model of diversification and growth in open developing economies // Structural Change and Economic Dynamics. Vol. 58. pp. 455–470.

3 Soeteman-Hernández L.G., Sutcliffe H.R., Sluijters T., van Geuns J., Noorlander C.W., Sips A.J. (2021) Modernizing innovation governance to meet policy ambitions through trusted environments // NanoImpact. Vol. 21. pp. 1–7.

4 Charfeddine L., Barkat K. (2020) Short- and long-run asymmetric effect of oil prices and oil and gas revenues on the real GDP and economic diversification in oil-dependent economy // Energy Economics, vol. 86, no. 5, pp 656–680.

5 Guyader H., Piscicelli L. (2019) Business model diversification in the sharing economy: the case of GoMore // Journal of Cleaner Production, vol. 215, pp. 1059–1069.

6 Смагулова Ш.А. (2020) «COVID–19» пандемиясы зһардајындағы Қазақстан јеконмикасынұң макрјеконмикалық талдауы зһөне даму болжамдары // Central Asian Economic Review (CAER). No. 4(133). – P. 8-19.

7 Smagulova Sh.A., Movkebayeva G. and etc. (2020) Energy security and sustainability in Eurasian economic union in the terms of economic growth: the case of Kazakhstan's energy sector up to 2040 perspectives // International Journal of Energy Economics and Policy, vol. 10, no. 2, pp. 497–503.

8 Ұлттық статистика бюросының мәліметтері. – 2021. URL: https://stat.gov.kz/for_users/dynamic/ (өтінім берілген күні: 12.10.2021).

9 Danye Evrazijskoј јekonomicheskoj komissii. – 2021. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/Analytics/indicators_07_2021.pdf (өтінім берілген күні: 15.10.2021).

Ш.А. СМАГУЛОВА,*¹

д.э.н., профессор.

*e-mail: shsmagulova@mail.ru

¹Университет Нархоз, Казахстан, г. Алматы

ДИВЕРСИФИКАЦИЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА КАК ПРИОРИТЕТ ИНДУСТРИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В ПОСТПАНДЕМИЙНЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Цель научной статьи – обосновать целесообразность диверсификации индустриальной сферы для обеспечения экономического роста Казахстана в постпандемийных условиях. В данной работе были использованы следующие методы: синтеза, комплексной оценки, анализа, системности, логического обобщения. Показано состояние экономического развития республики в условиях пандемии. Обоснована необходимость продолжения модернизации и активизации процесса диверсификации в постпандемийных условиях. С целью раскрыть современное состояние диверсификации в зарубежных странах проведен библиографический обзор некоторых первоисточников. Проанализировано развитие индустриального производства за 30 лет независимости республики, где приоритетное значение занимает горнодобывающий сектор. Определена существенная роль

доли машиностроения в структуре обрабатывающей промышленности. Выявлены значительные меры государственной поддержки, которые активизируют ход диверсификации реального сектора национального хозяйства. Обобщены основные проблемы диверсификации индустриальной сферы Казахстана. Сюда относятся низкая степень цифровизации и автоматизации, технологического передела и квалифицированности кадров. Даны прогнозы и рекомендации по эффективной реализации диверсификации индустрии в постпандемийном периоде. Важными предложениями здесь представляются оптимизация расходования средств Национального фонда, создание одинакового режима экономической деятельности для бизнеса и государственных компаний, продвижение принципов здоровой конкуренции и рост производительности труда.

Ключевые слова: диверсификация, обрабатывающий сектор, пандемия, машиностроение, реструктуризация, государственная поддержка, модернизация.

SH.A. SMAGULOVA,*¹

d.e.s., professor.

*e-mail: shsmagulova@mail.ru

¹Narxoz University, Kazakhstan, Almaty

DIVERSIFICATION OF THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN AS A PRIORITY OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN POST-PANDEMIC CONDITIONS

Abstract

The purpose of the scientific article is to substantiate the expediency of the diversification of the industrial sphere to ensure the economic growth of Kazakhstan in post-pandemic conditions. In this work, the following methods were used: synthesis, integrated assessment, analysis, consistency, logical generalization. The state of economic development of the republic in the conditions of a pandemic is shown. Substantiated the necessity of continuing modernization and intensification of the diversification process in post-pandemic conditions. Analyzed the development of industrial production over the 30 years of independence of the republic, where the mining sector takes priority. The essential role of the share of mechanical engineering in the structure of the manufacturing industry is determined. Significant measures of state support have been identified, which activate the course of diversification of the real sector of the national economy. Summarized the main problems of diversification of the industrial sphere of Kazakhstan. They include a low degree of digitalization and automation, technological conversion and qualified personnel. Forecasts and recommendations for the effective implementation of industry diversification in the post-pandemic period are given. Important proposals here are to optimize the spending of the National Fund, to create the same economic activity regime for business and state-owned companies, to promote the principles of healthy competition and labor productivity growth.

Key words: diversification, manufacturing sector, pandemic, mechanical engineering, restructuring, government support, modernization.